

ЛІСНЯК ІННА

кандидатка мистецтвознавства, наукова співробітниця відділу музикознавства та етномузикології Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського (Київ, Україна).

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9079-0282>

LISNIAK INNA

a Ph.D. in Art Studies, a research fellow at the Musicology and Ethnomusicology Department of M. Rylskyi Institute of Art Studies, Folkloristics and Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine).

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9079-0282>

Бібліографічний опис:

Лісняк, І. (2023). Європейські науково-мистецькі діалоги: Україна–Естонія. *Народна творчість та етнологія*, 2 (398), 105–111.

Lisniak, I. (2023) European Scientific and Artistic Dialogues: Ukraine–Estonia. *Folk Art and Ethnology*, 2 (398), 105–111.

© Видавництво ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, 2023. Стаття опублікована на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

ЄВРОПЕЙСЬКІ НАУКОВО-МИСТЕЦЬКІ ДІАЛОГИ: УКРАЇНА–ЕСТОНІЯ

Анотація / Abstract

Актуальність розвідки полягає у відзначенні ролі європейських країн щодо підтримки українських дослідників і митців під час повномасштабної війни росії проти України у період 2022–2023 років. За сприяння Естонської дослідницької ради українські науковці отримали змогу продовжувати свої студії, якісним результатом чого є стрімка інтеграція української науки у європейський контекст. Описано участь у наукових та мистецьких проектах наукової співробітниці Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України Інни Лісняк.

Ключові слова: підтримка українських учених, Естонська дослідницька рада, Естонський літературний музей, мистецькі проекти.

The relevance of the study consists in the fact that attention is paid to the significance of European countries in supporting Ukrainian researchers and artists during russia's full-scale war of 2022–2023 against Ukraine. The tragic conditions of the Ukrainian present have caused a huge cultural upsurge. Attention of the global artistic community is focused on the Ukrainian theme: history, culture, folklore, etc. The family of European nations, to which Ukraine belongs undoubtedly, supports the Ukrainian people in their struggle for independence and national identity. The Baltic countries, occupied by the Soviet authorities in the recent past, express great solidarity with the Ukrainian people.

Ukrainian researchers forced to leave the country have received temporary shelter in Estonia with the assistance of the Estonian Research Council. They are also given an opportunity to continue their studies. A positive result of cooperation between European and Ukrainian colleagues consists in the intensive integration of modern Ukrainian investigations into the European scientific space, the acquisition of new scientific experience, the expansion of scientific horizons, as well as the familiarization of the scientific community with achievements of Ukrainian researchers.

A real challenge for me was the participation in the research project *A Corpus-Based Approach to Folklore Variations: Regional Styles, Thematic Networks and Communicative Modes in Runosong Tradition* of the Estonian Literary Museum of Tartu under the guidance of the famous folklorist Marie Sarv. This project involves mastering the programming languages R-Studio, Music 21, etc. I have the opportunity to join this project with the theme *Methodology of Corpus Analysis of Folk Melodies and Testing on the Examples of Estonian and Ukrainian Folk Songs*. The corpus of calendar-ritual songs contained in the books *Folk Songs of Khmelnychchyna* and *Folk Songs of Vinnychchyna* (both by Liudmyla Yefremova and Mykola Dmytrenko, Kyiv: IASFE, 2014, 2019) has been chosen as the research material. The most important Ukrainian-Estonian scientific and artistic projects (2022–2023) are realized with the participation of M. Rylskyi IASFE research fellow Inna Lisniak. Her participation is described.

Keywords: support of Ukrainian scientists, the Estonian Research Council, the Estonian Literary Museum, the artistic projects.

Воєнне сьогоднішня нашої країни сповне трагічних сторінок та водночас викликає величезний культурний підйом. Увага світової мистецької спільноти сфокусована на українській тематиці: історії, культурі, традиціях тощо. Сім'я європейських народів, до якої, безперечно, належить і Україна, підтримує український народ у боротьбі за незалежність та національну ідентичність. Упродовж 2022 року у Європейському просторі було організовано чимало проектів для українських митців і дослідників.

Країни Балтії, які в недавньому минулому також зазнали окупації радянською владою, висловлюють величезну солідарність з українським народом. Про це, зокрема, красномовно свідчить і той факт, що з початку повномасштабних військових дій РФ в Україні, на знак її підтримки, кожен виступ Естонського симфонічного національного оркестру (*Eesti Riiklik Sümfooniaorkester, ERSO*) розпочинається виконанням гімну України. У перші дні повномасштабного вторгнення росії на територію суверенної країни сучасний естонський композитор Ерккі-Свен Тьюр (*Erkki-Sven Tüür*) написав твір «Україні» для мішаного хору та камерного оркестру. Як літературну основу композитор використав два пророцтва зі Святого писання українською мовою. Своєрідним «меседжем з вічності» звучать слова пророка: «Горе тим, хто зло називає

добром, а добро злом, які замінюють темряву світлом і світло з темрявою, які замінюють гірке солодким і солодке з гірким» (Ісаї 5, 20). Протягом усього твору рефреном лунає фраза «Боже, Україну храни».

Українські вчені, які змушені були покинути свої домівки та отримали тимчасовий прихисток в Естонії, мають можливість продовжувати свої дослідження, приєднавшись до поточних наукових проектів країни. Позитивним результатом співпраці європейських та українських колег, безперечно, є інтенсивна інтеграція сучасної україністики до європейського наукового простору, отримання нового дослідницького досвіду, розширення наукового кругозору. Окрім того, важливим є також ознайомлення тамтешньої наукової спільноти зі здобутками українських дослідників.

Під час проходження тримісячного стажування в Академії музики та театру в столиці Естонії місті Таллінні восени 2022 року я отримала можливість познайомитися з естонськими колегами-музикознавцями, працювати у фондах бібліотеки, відвідувати лекції та концертні заходи, що регулярно відбуваються в Академії. Підготувала та виступила з доповіддю «Українська бандура як феномен національної музичної культури» (*Ukrainian Bandura as a Phenomenon of National Musical Culture*). На прохання естонських колег основний акцент допо-

віді було зроблено на сучасному періоді, різновекторних напрямках у композиторській творчості для бандури. У презентації прозвучали фрагменти оригінальних творів для бандури відомих українських композиторів Алли Загайкевич, Володимира Зубицького, Віктора Власова, Валентини Мартинюк, Володимира Павліковського для соло, ансамблів та капел бандуристів. Під час доповіді-лекції для наочної ілюстрації у моєму виконанні прозвучала українська народна пісня «Козак від'їжджає» та інструментальна п'єса «Нитка Аріадни» Валентини Мартинюк.

Більшість естонських музикантів уперше дізналися про українську бандуру, яка є потужним маркером української культури. Слід зауважити, що національним естонським музичним інструментом є струнощипковий каннель. Обидва музичні хордофони мають подібність у конструкції, ідентичність сучасних виконавських напрямів, цікавий і різноманітний репертуар. Звісно, є й певні відмінності, що пов'язані з історико-культурними, політико-економічними чинниками України та Естонії.

Одним з науково-дослідницьких проєктів Естонського літературного музею (*Eesti Kirjandus muuseum*), що розташований у науковій столиці країни – місті Тарту, є проєкт у царині фольклористики PRG1288 «Корпусо-орієнтований підхід до фольклорних варіацій: регіональні стилі, тематичні мережі й способи комунікації в рунописенній традиції» (*A Corpus-Based Approach to Folklore Variations: Regional Styles, Thematic Networks and Communicative Modes in Runosong Tradition*) під орудою відомої фольклористки Марі Сарв (*Mari Sarv*). До цього проєкту я мала змогу долучитися з темою «Методика корпусного аналізу народних мелодій та апробація на прикладі естонських і українських народних пісень». Матеріалом для цифрового обчислення обрано корпус календарно-обрядових пісень з видань «Народні пісні Хмельниччини» та «Народні пісні Вінниччини» (2014, 2019; обидва – Київ: ІМФЕ ім. М. Т. Рильського).

Наукове життя в Естонії досить насичене та різноманітне. Зокрема, у стінах Естонського літературного музею майже щотижня відбуваються цікаві наукові й мистецькі заходи, у тому числі із залученням європейських колег. Важливим напрямом діяльності науково-дослідницького центру, яким є Літературний музей, є науково-просвітницькі проєкти. Відзначення суспільно-важливих літературних, мистецьких дат, подій супроводжується прямою транс-ляцією на естонському телебаченні (канал *Kirmus TV*). Цьогорічною весною відбулося кілька заходів, на яких прозвучала українська тематика. 14 березня 2023 року в рамках святкування Дня рідної мови в Музеї пройшов захід, присвячений видатним письменницям, які відіграли провідну роль у розвитку національної літератури Естонії та України, – Лідії Койдулі (1843–1886) та Лесі Українці (1871–1913). Під час цієї події було оголошено ім'я лауреата поетичної премії імені Густава Суїцу (*Gustav Suits*).

Під час презентації українського блоку глядачі мали змогу прослухати доповідь, присвячену літературній спадщині Лесі Українки, яку виголосила колега з Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського Ольга Петрович. Щодо теми мого виступу, то вона цікаво корелювалася з темою естонської колеги, щоправда, доповідь Крісті Метсте (*Kristi Metste*) була присвячена Лідії Койдулі та музиці, а моя – Лесі Українці та музиці. У доповіді *Lesia Ukrainka and Music* я висвітлила роль музики в житті Лесі Українки, її внесок у розвиток та збереження фольклорної спадщини українського народу. Відповідно до тематики заходу, прозвучали вокально-інструментальні твори в супроводі бандури: пісня «Маленька українка» (слова Олени Пчілки на музику Валентини Мартинюк) та народна колискова «Котику сіренький», записана свого часу Лесею. Естонську пісню «У нас є вулиця з боку саду» (*Meil aia-äärne tänavas*) на слова Лідії Койдулі глядачі

прослухали в дуєті з Хелен Киммус (*Helen Kõmmus*)

10 квітня 2023 року в стінах Музею я мала честь провести семінар «Українські народні музичні інструменти кобза та бандура» (*Ukrainian Folk Musical Instruments Kobza and Bandura*), який закінчився жвавою дискусією. Враховуючи домінуючий фольклорний напрям дослідницької проблематики співробітників Музею, я зосередилася на фольклорній традиції українських інструментів, драматичній історії виконавців на них та справжньому ренесансі за часів Незалежності.

Великою мотивацією для мене, як і для інших українських дослідників, що беруть участь у міжнародних науково-дослідницьких проектах під час воєнного лихоліття, є бажання представити світовій науковій спільноті самобутню українську культуру, її традиції та ціннісні надбання сучасності. Окрім того, це велике бажання відновлення історичної правди, спалюваної російською пропагандою, яка привласнювала історію та культуру інших народів.

За час перебування в Естонії (від березня 2022 року) мені вдалося підготувати і провести близько 30-ти концертних виступів і програм. Поміж найзначніших із них: участь у прем'єрі твору естонського композитора Андруса Калласту (*Andrus Kallastu Tropus virtus* для віолончелі, флейти, кларнету, фортепіано, каннеля та голосу. Твір прозвучав 28 травня 2022 року в Пярну та 3 червня того ж року в Тарту. Несподіваним рішенням композитора було ввести до інструментального ансамблю бандуру. На запрошення організатора Міжнародного фольклорного фестивалю *Hiiu Folk-22*, який щорічно проходить в Естонії вже багато років поспіль на острові Хіюма, було підготовлено програму з українських народних пісень та інструментальної музики. Виступ відбувся на відкритому майданчику ввечері 24 червня. Навіть злива, що зненацька зірвалася, не завадила слухачам танцювати під запальні українські мелодії. 2 серпня,

під час розпалу курортного сезону, у літній столиці Естонії місті Пярну прозвучав годинний концерт бандурної музики – інструментальної та вокально-інструментальної. Для більш широкого ознайомлення естонських слухачів з можливостями бандури, було обрано твори вітчизняних композиторів, різні за жанрами та стилістикою, та, звісно, українські народні пісні. Чимало концертних виступів було зіграно в дуєті з відомою естонською флейтисткою Леонорою Палу (*Leonora Palu*). У листопаді 2022 року, за підтримки Естонського культурного фонду, виконано концертну програму з українсько-естонських композицій у Тирві, Пярну і Тарту. Прозвучали твори естонських композиторів *Heino Eller*, *Artur Lemba*, *Helmut Rosenvald* та української композиторки Оксани Герасименко.

Упродовж 2023 року, за ініціативи та сприяння відомого естонського діяча, режисера-документаліста Марка Сосара (*Mark Soosaar*), двічі прозвучала програма з українських колядок і щедрівок «Різдвяна зірка». Захід відбувся 4 січня на острові Муху, а 8 січня – у Музеї сучасного мистецтва міста Пярну. Цей концерт був особливим, бо вся моя родина взяла участь у дійстві, яке супроводжувалося колядуванням.

На запрошення Фінського літературного товариства 30 березня 2023 року мені пощастило виступити з українською піснею в супроводі бандури на присудженні щорічної премії перекладачів у місті Гельсінкі (Фінляндія). 21 квітня цього ж року, з нагоди дня співробітників Естонського фольклорного архіву та вручення народнопоетичної премії «Музика в моєму житті» (*Muusika minu elus*), яку особисто вручив президент Естонії Алар Каріс (*Alar Karis*), у концертній програмі лунали українські народні пісні під акомпанемент бандури. Імпровізаційним ансамблем (гітара, акордеон, бандура та бубон) виконали естонську пісню «Я хотів би бути вдома» (*Ma tahaksin kodus olla*), яку підспівував увесь зал.

Нещодавно відбувся мій виступ у складі талліннського тріо *Una Corda*. До постій-

Афіша концертів «Українська та естонська камерна музика». Естонія. Листопад 2022 р.

Афіша концерту «Українсько-естонські музичні діалоги». Естонія. Травень 2023 р.

Співробітники
відділу архівістики
Естонського
літературного
музею. м. Тарту.
Світлина Алар
Мадіссон

Родина Інни
Лісняк на концерті
«Різдвяна зірка».
Музей сучасного
мистецтва.
м. Пярну, Естонія.
Січень 2023 р.
Світлина Марії
Вірти

Дует Хелен
Киммус
та Інни Лісняк.
Естонський
літературний
музей. м. Тарту.
14 березня
2023 р. Світлина
Алар Мадіссон

ного складу інструментів входить кáннель (Крісті Мюлінг / *Kristi Mühling*), клавесин (Ене Наель / *Ene Nael*) та арфа. 4 травня 2023 року в Школі мистецтв містечка Кіілі, 11 травня – у культурному центрі містечка Віімсї звучання естонського кáннеля та клавесина доповнила українська бандура. Репертуар був підібраний з орієнтацією на дітей, гра супроводжувалася розповідями кожного виконавця про свій інструмент. Поміж українських композицій – «Вальс-дзвіночки» Віктора Косенка, імпровізація на народну колискову «Котику сіренький»,

дитячі українські пісні «Ой летіла зозуленька», «Ой є в лісі калина». На закінчення програми, що складалася із соло, дуетів та тріо, прозвучав твір сучасної естонської композиторки Малле Мальтіс (*Malle Maltis*) *Leitud ja kaotatud* («Знайти та загубити»), написаний 2017 року спеціально для *Una Corda*.

Хоча Естонія та Україна не мають спільних географічних кордонів, але наразі ми бачимо й відчуваємо справжню підтримку братнього народу в боротьбі за нашу державність та національну ідентичність.

Надійшла / Received 08.05.2023

Рекомендована до друку / Recommended for publishing 13.06.2023